

Operation Defrost: Om att vara agnostisk inför högerens och vänsterns tro

Påminner inte samtidens ignorans inför piraternas tankegods allra mest om det oförstående som en gång mötte den gryende arbetarrörelsen, eller de borgare som kom att tränga undan aristokratin? Reaktionära betraktelser kring den generation som idag lever i nära samexistens med uppkopplade datorer är ofta underhållande. Och visst skulle man gärna – av ren artighet – nicka instämmande när äldremän slår fast att den unga generationen är helt oreflekterande i sin datakärlek. Ändå känner man instinktivt att det inte förhåller sig så.

1. Datortänkande

Det sägs ibland att pirater saknar en sammanhållande samhällsanalys. På kultursidor kan man läsa sig till att eventuella teorier om piratism inte kan vara något annat än en överbyggnad, ämnad att dölja piraternas låga särintresse: I slutändan vill de bara legitimera det puerila nöjet att ladda ned gratis. Och visst – det finns ett klart samband mellan pirat-tänket och de faktiska datorer och det faktiska datande som blommar fritt i dagens samhälle. Detta är inte på något sätt konstigt: Filosofier och politiska hållningar uppstår alltid i en historisk kontext. Tankar föds alltid i partikulära sociala och teknologiska förhållanden, som verktyg för att hantera dessa förhållanden.

Detta åskådliggörs snyggt i Louis Menands bok om de amerikanska pragmatisterna: Du kan inte förstå Deweys, James och Pierces tankar om du inte förstår den värld som gjorde att pragmatisternas filosofiska frågor kom att ställas.¹ På samma sätt är det självklart att vi idag accepterar att Marx skrev i kontexten av ångmaskiner och Spinning Jenny-maskiner, i kontexten av övergången från hantverksproduktion till fabriksproduktion, och i kontexten av finanskapitalistiska innovationer. Därmed inte sagt att nya teknologiska eller sociala förhållanden oundvikligen leder till nya tankar, och inte heller att politiska filosofer skapar något ur inget. Snarare är det så att tankar alltid uppstår genom att redan existerande tankar kopieras, moddas och hackas.

¹ Se Menands *The Metaphysical Club*.

Inte nog med att tankar *uppstår* i en socio-teknisk kontext: På ett mer abstrakt plan, *är* tankarna sin socio-tekniska kontext. Vi kan alltså se hur samma logiker strömmar genom både faktiska maskiner och tänkares huvuden. Marx teori om kapitalism och samhälle, Freuds teori om människa och samhälle, Emile Zolas beskrivning av novellkaraktärer hänger samman utifrån samma logik som får ångmaskiner att fungera. De tre författarna är alltså barn av sin tid – motoreran – i så motto att deras tankar influerats av de maskiner som de umgicks med och kring. På samma sätt kan vi peka på hur Kopernikus var barn av *sin* tid – urverkseran: Vi kan se hur urverkets logik slår igenom i hans teorier. Här känns det rimligt att tro att någonting radikalt händer med vår världsbild då vi går in i en värld som alltmer populeras av maskiner av ett annat teknologiskt släkte: Datormaskinen, och de nätverk som de kommit att bilda.² Det vore snarast konstigt om denna världsbild – där Carnot-cykelns logik trängs undan av Turing-maskinens logik – *inte* skapar nya politiska hållningar.

2. I huvudet på en hacker

Utifrån denna hållning – att teorier uppstår som verktyg, i en socio-teknisk kontext – bör vi inte förvånas av att pirat-rörelsens politiska utgångspunkter utgår från den grupp av människor som umgåtts mest intimt med denna nya socio-tekniska verklighet: Hackare. Bland dessa finns ett par exempel på författare – Eric S Raymond, Richard Stallman – som skriver både kod och samhällsfilosofi. Vad kan man då säga om denna filosofi, som politisk riktning och samhällsteori?

Hos dessa författare finner vi först och främst starka anti-auktoritära drag. Den enda auktoritet som egentligen erkänns är kunskapen självt; mer specifikt färdigheten att förstå och (om-)programmera system. Denna form av auktoritet kan inte ersättas med andra maktanspråk. Som Eric S Raymond uttrycker saken; “attitude is no substitute for competence”.³ Samtidigt kan vi inte tala om "meritokrati" eller "teknokrati" i begreppens vanliga mening, eftersom dessa förutsätter en hierarkisk organisation som utser ledarskapet. Hos hacker-författarna är kunskapens auktoritet mer direkt än så – friheter uppstår direkt ur färdigheten att modifiera och hacka sin omvärld.

Samtidigt är dessa färdigheter någonting man förväntas dela med sig av, i synnerhet om de finns kodifierade i kopierbar form. Om du lagt ned tid och ork på att optimera en viss bit kod, dela med dig

² Detta är huvudtesen i min och Otto von Buschs *Abstract Hactivism: The making of a hacker culture*.

³ Se Eric S Raymonds “How to become a hacker”.

av den: "Boredom and drudgery are evil"; "No problem should ever have to be solved twice". På detta sätt kan arbetets repetitiva natur minimeras, och uppmärksamhet riktas mot mer utvecklande utmaningar; mot skapande.

Hos Eric S Raymond finner vi de starka metaforerna "katedralen" och "basaren".⁴ Katedralen är sinnebilderna för Microsofts version av skapande – hierarkiskt ordnat arbete inom ramen för ett storföretag, baserat på låst kunskap, där produktion och konsumtion hålls strikt separerade från varandra. Basaren, å andra sidan, är den typ av skapande som märks inom delar av open source-världen – självorganiserat arbete i vilket produktion och konsumtion flyter samman, baserat på öppen kunskap. Även om Raymond understrukt att hans resonemang berör mjukvaruproduktion, så kan samma tankar – korsade med samtida samhällsfilosofi – appliceras i en bredare samhällslig kontext. Historien om det moderna samhällets uppkomst kan förstås som en lång process inom vilken katedrallogiken trängt ut basarlogiken i samhälle och ekonomi. Här kan vi parafrasera Marx⁵ och Debord⁶: Framväxten av den moderna ekonomin framstår inte alls som en intensiv anhopning av varor eller spektakel – utan som en intensiv anhopning av katedraler.

En samtida filosof som fört fram ett liknande resonemang är ex-hackaren Manuel DeLanda.⁷ Enligt honom kan hierarkiseringen av samhället inte endast pågått inom ekonomin, utan även inom biologin och språket. I sin framställning kring ekonomins hierarkisering lutar han sig främst mot historikern Fernand Braudel, som just hävdat att uppkomsten av den moderna ekonomin inte alls skall ses som en "marknadifiering" av samhället – tvärtom! Den moderna ekonomin har inneburit en uppkomst av "anti-marknader"; olika former av oligopol och byråkratier, såväl privata som offentliga. Samma tes har drivits av företagshistorikern Alfred Chandler: Under 1900-talet kom ekonomins organisation att förändras, från att koordineras av marknadens osynliga hand till att planeras av storföretagens synliga hand.⁸ En annan historiker, David Noble, pekar på att denna process även innefattade att uppfinnandet – kunskapsskapandet – svaldes upp av storföretagen.⁹ Ingenjörer och uppfinnare som tidigare arbetade oberoende kom att anställas av företag, allteftersom den juridiska utvecklingen gjorde att alltmer

4 Se Raymonds *The Cathedral and the Bazaar*.

5 Se Karl Marx *Kapitalet*.

6 Se Guy Debords *Skådespelarsamhället*.

7 Se DeLandas *A Thousand Years of Nonlinear History*.

8 Chandlers främsta bok i ämnet heter just *The Visible Hand*.

9 Se Nobles *America by Design*.

kunskap kom att ägas – och låsas in – av antimarknaderna.

DeLanda pekar på att den hierarki-logik som vann mark under 1800- och 1900-talen inte är den enda modellen för att ordna samhälle och ekonomi. Basarliknande strukturer kan komma att få en återkomst; i själva verket är det dem vi måste experimentera med om vi vill skapa en mindre hierarkisk värld. Just därför är hackervärlden, ledd av pionjärer som Richard Stallman, så lovande: Utifrån experimenten i detta "laboratorium" kan vi lära oss att organisera även andra delar av ekonomin enligt samma självorganiserande logik.

I dessa experiment skall vi även komma ihåg att katedralstrukturen ibland är dold, och att den är stadd i omvandling. I en värld där vi blir alltmer fria från gamla institutioner möter vi nya, mindre uppenbara former av katedraliskt ordningsskapande. Här märks inte minst den typ av "panspektrisk" övervakning som syftar till att förutspå framtida beteenden genom att söka efter mönster i loggade vardagsbeteenden. Genom dessa övervakningsmetodiker har såväl stater som storföretag möjligheter att förstå medborgares begär och intentioner – innan det att dessa medborgare själva blir medvetna om dessa begär och intentioner. När vi diskuterar frågor om integritet och övervakning är det detta vi skall ha i åtanke: Vi rör oss inte mot "mer av samma" gamla övervakning, vi ser uppkomsten av en kvalitativt ny form av övervakning, och vi vet ännu inte vart den leder oss.¹⁰

3. Vänsterns och högerens trosföreställningar

Här ser vi alltså att vår analys börjat beröra mycket mer än upphovsrätter och integritet: Vi talar om ett kraftfullt verktyg för att förstå det samtida samhällets mekanismer. Är då detta intellektuella verktyg någonting som kan etiketteras som "höger" eller "vänster"? Och vilken roll kan detta "piratperspektiv" komma att spela i en politisk kontext som ännu präglas av höger-vänster-diskussion?

I ovanstående finns det drag som appellerar till en vänsterpublik: Den är fullt kompatibel med en klassisk vänsterkritik av "monopolkapitalismen", och även med mer samtida versioner av vänsterorienterad politisk filosofi. Här kan det vara värt att nämna tänkare som Michael Hardt och Antonio Negri, samt Maurizio Lazzarato, vars idéer har viss koppling till katedralen-och-basaren-

¹⁰ Läs mer i exempelvis "Försvarsministerns nya filosofi", *Arena* #1, 2010.

tänket. Framförallt den senare ser stora möjligheter i en utveckling där skapandet i ekonomi och samhälle alltmer förskjuts till basar-aktigt "sammankopplade sinnen", som inte kan fångas av katedraliska storföretag. I detta sammanhang kan vi även lyfta fram Eugene Holland¹¹, som skissar på en utveckling där ekonomin – om alltmer aktivitet organiseras enligt open source-praktiker – förr eller senare slår över till det tredje historiska stadium av "fri individualitet" som Marx beskrev.¹²

Samtidigt kan man säga att pirattänket, i lika stor utsträckning, kan appellera till en högerpublik. Den (ny)liberala eller libertarianska traditionen inrymmer ju ett rejält mått av anti-auktoritarism; en kritik mot företagsbyråkratier som börjar i Adam Smith och kommer till starkt uttryck i FA Hayek. Smith hyste en stark misstro inför det borgarskrå som, om man inte håller det i schack, direkt börjar konspirera för att sätta konkurrensen ur spel. Han varnar explicit för denna utveckling i *Om folkens välstånd*: "Människor inom samma yrke råkas sällan ens för avkoppling och trevnad utan att samtalet slutar i en konspiration mot allmänheten [...] om lagen inte kan hindra att människor inom samma yrke någon gång kommer samman bör den inte göra något för att underlätta sådana sammankomster, än mindre för att göra dem nödvändiga."

Sannolikt hade Smith alltså inte varit helt nöjd med hur 1800- och 1900-talens liberaler har förvaltat hans arv. Smith var till och med emot bildandet av företag, för att han såg dem som hierarkier som syftade till att motverka konkurrens. Idag lever vi icke desto mindre i en ekonomi som domineras av storföretagshierarkier vars omsättningar överskrider nationers BNP. Smith skulle vidare blivit förfärad om han fått veta att dessa makthierarkier skulle komma att blanda sig i, och därmed förvränga, den representativa demokratins processer.¹³

Även Hayeks samhällsfilosofi har vissa likheter med Eric S Raymonds katedralen-och-basaren-resonemang: I moderna samhällen har vi en förkärlek för att planera samhällen genom människoskapad "katedralisk" ordning, så kallad *taxis*. Mot detta ställer Hayek den spontant uppkomna "basariska" ordningen, *kosmos*.¹⁴ Mänskligheten är fåfång i sin tilltro till den egna planeringsförmågan, och samtidigt alltför icke-troende med avseende på tanken att system kan falla in i en ordning *utan* mänsklig planering, och därför har vi låtit samhället styras av *taxis* snarare än *kosmos*. Hayeks mål är alltid

11 Se Hollands artikel "Nonlinear historical materialism and postmodern marxism".

12 Se Marx *Grundrisse*.

13 Se PJ O'Rourke's introduktion: *Adam Smiths Om Folkens Välstånd*.

14 En bra ingång till dessa idéer är Hayeks korta text "Spontaneous ('grown') order and organized ('made') order".

uppkomsten av *katallaxin* – det tillstånd då en stor samling aktörer ingår i utbyte med varandra, och därmed uppgår i en självorganiserad samfällighet. Återigen: Parallellerna till Raymonds resonemang är uppenbara.

4. Operation Defrost

Piraterna gör dock bäst i att i det längsta avstå från att tvingas välja mellan dessa samhällsbeskrivningar: Piratrörelsen blir som mest produktiv om den inte börjar hävda att ”vi vill pressa fram uppkomsten av den fria individualitetens stadium” eller ”vi vill främja uppkomsten av katallaktiska arrangemang”. Rörelsen kan fortsätta att driva de politiska sakfrågor som den redan profilerat sig inom – det problematiska i inlåsandet av kunskap, immaterialrättsfrågor, övervakning osv. – utan att ta ställning i frågan huruvida högerens eller vänsterns samhällsbeskrivningar är korrekta. Högern har en tro, vänstern en annan – och piraterna bör vara agnostiska inför de två trosbekännelserna. Detta betyder inte att piraterna inte tror på något – piratcredot finns ju beskrivet ovan. Utifrån detta kan piraterna åstadkomma mycket – *utan* att tro på rörelsen mot endera kommunism eller katallaxi.

På detta sätt kan piraterna fortsätta vara radikala, i den bemärkelse som de redan varit en radikal kraft. I piratpolitiken har vi ju sett att ett nytt politiskt subjekt – en ny politiskt aktiv kollektivitet – uppstått, och att detta subjekt uppstått genom ett ”veck” i den politiska samhällsväven. Genom att vika den politiska skalan på mitten har piratpolitiken inneburit att frihetligt sinnade krafter inom såväl höger som vänster mötts i en gemensam agenda. Detta är en sant politisk akt: Att skapa skillnad, att uppfinna en ny kraft, i värld där politik domineras av ändlösa repetitioner av redan inövade höger-vänster-bataljer. Piraternas politisk-strategiska utmaning består i att hålla denna allians intakt: Att upprätthålla denna nya kollektivitet, att se till att den även fortsatt hålls sammanklistrad, att hålla vecket på plats.

Här kan vi konstatera att begreppet ”vågmästare” kan dölja den fulla tyngden i det som piraterna kan producera. Att bara se piraterna som ett vågmästarparti som ”skall spela ut de övriga partierna mot varandra” är att reducera kraften i rörelsen. För kanske är det ovan nämnda ”piratvecket” av den politiska scenen som möjliggör uppkomsten av en ny samhällskonstellation? Kanske har vi slagit in på ett slags upptinande av samhällets hierarkier, en generell höjning av samhällstemperaturen som – när vi

passerar en viss kritisk nivå – innebär att ”någonting annat” uppstår? Och kanske är det bäst att överlåta spekulering kring vad detta ”annat” är till de höger- och vänster-troende?

”Operation Defrost” är kanske främst ett piratprojekt, men i detta kan även de gröna delta, utifrån en liknande agnostisk position. De behöver ju inte heller ta ställning till huruvida upptiningen leder till kapitalismens slut, eller till dess fulländande. De bägge rörelserna må utvärdera upptinandet utifrån olika ramar – piraterna utifrån sitt antihierarkiska perspektiv, de gröna utifrån deras vårdande av levbara ekologier (exempelvis det fria nätets ekologier) – men deras sakpolitiska riktning bör gå att samordna. Samtidigt är piraterna de primära pådrivarna för denna utveckling. De gröna har i någon mån valt sida i politiken, och kommer sannolikt inte vara lika kompromisslösa som piraterna. Återigen: Det ligger på piraterna att hålla samman det nyss uppkomna politiska subjekt som nu håller på att tina upp samhället.

Karl Palmås

LICENS: CREATIVE COMMONS ERKÄNNANDE-ICKEKOMMERSIELL-DELALIKA 2.5